

Cauza 309/85

Bruno Barra

împotriva

statului belgian și a orașului Liège

(cerere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare,

formulată de președintele Tribunal de première instance din Liège)

„Nediscriminare - Accesul la învățământul neuniversitar - Rambursarea sumelor plătite necuvenit”

HOTĂRÂREA CURȚII

din 2 februarie 1988*

În cauza 309/85,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, de președintele Tribunal de première instance din Liège, prin ordonanță președințială, pentru pronunțarea, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe, între

Bruno Barra, student, cu domiciliul în Bonnetable (Franța), și alți 16 studenți, pe de o parte,

și

1) statul belgian,

2) orașul Liège, pe de altă parte,

a unei hotărâri preliminare privind, în special, interpretarea articolului 7 din Tratatul CEE,

CURTEA,

compusă din Mackenzie Stuart, președinte, G. Bosco, O. Due, J. C. Moitinho de Almeida și G. C. Rodríguez Iglesias, președinți de cameră, T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot, C. Kakouris, R. Joliet, T. F. O'Higgins și F. Schockweiler, judecători,

avocat general: Sir Gordon Slynn,

grefier: D. Louterman, administrator,

având în vedere observațiile prezentate:

- pentru reclamant, de Maître L. Misson, avocat în baroul din Liège,
- pentru Regatul Belgiei, de Maître P. Deltenre, avocat în baroul din Bruxelles,
- pentru Regatul Unit, de B. McHenry, agent, și M. Mummery, avocat,

* Limba de procedură: franceza.

- pentru Comisie, de J. Griesmar, agent,

având în vedere raportul pentru ședință și în urma procedurii orale din 18 februarie 1987,

după ascultarea concluziilor avocatului general prezentate în ședința din 17 septembrie 1987,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin ordonanța din 9 octombrie 1985, primită la Curte la 14 octombrie 1985, președintele Tribunal de première instance din Liège a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, două întrebări preliminare privind interpretarea anumitor principii de drept comunitar pentru a aprecia compatibilitatea cu aceste principii a unei legi care limitează posibilitatea de a obține rambursarea taxelor de înscriere, care au fost declarate contrare articolului 7 din Tratatul CEE într-o hotărâre preliminară.

2 Aceste întrebări au fost adresate în cadrul unei ordonanțe președințiale introduse de domnul Barra și alți 16 reclamanți în acțiunea principală (denumiți în continuare „reclamanții”) împotriva refuzului statului belgian, pârât în acțiunea principală, de a le rambursa taxele de înscriere suplimentare (denumite în continuare „minerval” – taxă de școlarizare) pe care le-au plătit înainte de 13 februarie 1985, data pronunțării hotărârii Gravier (cauza 293/83, Rec. p. 606). În cursul procedurii, reclamanții au citat orașul Liège în această cauză, în calitate de intervenient.

3 Din dosar rezultă că toți reclamanții sunt resortisanți francezi care au urmat studii secundare tehnice și profesionale la secția armurărie a Institut communal d'enseignement technique de la fine mécanique (Institutul comunal de învățământ tehnic pentru mecanică fină, armurărie și ceasornicărie), organizate de orașul Liège. În cursul studiilor la acest institut, ei au fost obligați să plătească în fiecare an un minerval, taxă care nu era percepută studenților de cetățenie belgiană. În funcție de împrejurări și de numărul anilor de studii efectuați, reclamanții au plătit fiecare între 21 000 și 136 558 BFR cu titlu de minerval.

4 În fața instanței naționale, nu s-a contestat faptul că institutul de învățământ respectiv, în special secția de armurărie, este o școală profesională. Prin urmare, instanța națională a considerat, în lumina hotărârii Curții din 13 februarie 1985, citată anterior, că reclamanții au plătit un minerval care nu era datorat.

5 În respectiva cauză, Curtea a hotărât că impunerea unei redevențe, a unei taxe de înscriere sau a unui minerval, ca o condiție de acces la cursurile de învățământ profesional în cazul studenților resortisanți ai altor state membre, în timp ce respectiva taxă nu este impusă studenților cetățeni, constituie discriminare pe motiv de cetățenie, interzisă prin articolul 7 din tratat.

6 Cu toate acestea, în temeiul Legii belgiene din 21 iunie 1985 privind învățământul (Moniteur belge din 6.7.1985), minerval-urile percepute între 1 septembrie 1976 și 31 decembrie 1984 nu pot fi sub nicio formă rambursate, cu excepția celor percepute de la elevii și studenții resortisanți ai unui stat membru al Comunității care au urmat cursuri de formare profesională, care sunt rambursate în temeiul hotărârilor judecătorești pronunțate în urma unei acțiuni în rambursarea taxelor introduse în fața instanțelor înainte de 13 februarie 1985, data pronunțării hotărârii Gravier, citată anterior, în cauza 293/83.

7 În aceste împrejurări, în scopul de a aprecia compatibilitatea refuzului de a rambursa minerval-ul plătit cu dreptul comunitar, instanța națională a suspendat judecata și a adresat Curții următoarele întrebări:

„În hotărârea Gravier, pronunțată la 13 februarie 1985 în cauza 293/83, Curtea de Justiție a declarat că impunerea unei redevențe, a unei taxe de înscriere sau a unui minerval, ca o condiție de acces la cursurile de învățământ profesional în cazul studenților resortisanți ai altor state membre, în timp ce respectiva taxă nu este impusă studenților cetățeni, constituie discriminare pe motiv de cetățenie, interzisă prin articolul 7 din tratat.

1) Se limitează această interpretare a tratatului la cererile de admitere la cursurile de învățământ profesional formulate ulterior datei pronunțării hotărârii sau aceasta se aplică și perioadei cuprinse între 1 septembrie 1976 și 31 decembrie 1984?

2) În cazul în care interpretarea se aplică și acestei perioade anterioare datei pronunțării hotărârii, este compatibil cu dreptul comunitar faptul că elevii și studenții altor state membre care au plătit o redevență, o taxă de înscriere sau un minerval nedatorate, să fie privați printr-o lege națională de dreptul de a obține rambursarea acestora, în cazul în care ei nu au introdus în justiție anterior datei pronunțării acestei hotărârii o acțiune în rambursare?”

8 Pentru o prezentare mai amplă a cadrului juridic și a faptelor din acțiunea principală, precum și a observațiilor prezentate Curții, se face trimitere la raportul pentru ședință. Aceste elemente din dosar nu sunt reluate în continuare decât în măsura în care sunt necesare pentru raționamentul Curții.

Cu privire la prima întrebare

9 Reclamanții și Comisia recunosc de comun acord că hotărârile Curții pronunțate în cadrul unei proceduri preliminare au, în principiu, efect retroactiv. Prin urmare, este necesar ca interpretarea dată articolului 7 din Tratatul CEE în hotărârea din 13 februarie 1985, citată anterior, să fie respectată de instanțele naționale, și în ceea ce privește cererile de admitere la cursurile de învățământ profesional în perioada cuprinsă între 1 septembrie 1976 și 31 decembrie 1984. Un stat membru nu poate adopta o lege care limitează efectele în timp ale unei astfel de hotărâri, în cazul în care Curtea nu s-a pronunțat în acest sens în respectiva hotărâre.

10 Fără a contesta principiul efectului retroactiv al hotărârilor preliminare, Regatul Belgiei susține că în speță sunt îndeplinite toate condițiile pentru limitarea în timp a efectelor hotărârii din 13 februarie 1985.

11 În această privință este necesar se amintească jurisprudența Curții (a se vedea, în special, hotărârea din 27 martie 1980, Amministrazione delle finanze dello Stato împotriva Denavit italiana, cauza 61/79, Rec. p. 1205), conform căreia interpretarea dată unei norme de drept comunitar, în exercitarea competenței conferite de articolul 177 din tratat, clarifică și precizează, în cazul în care este nevoie, semnificația și domeniul de aplicare a acestei norme, astfel cum este sau ar trebui să fie înțeleasă și aplicată de la data intrării sale în vigoare. Rezultă că norma astfel interpretată poate fi și trebuie să fie aplicată de către instanțe chiar și în cazul raporturilor juridice izvorâte și constituite anterior pronunțării hotărârii referitoare la cererea de interpretare, în cazul în care sunt îndeplinite condițiile care permit aducerea în fața instanțelor competente a unui litigiu referitor la aplicarea normei citate.

12 Astfel cum a recunoscut în hotărârea din 8 aprilie 1976 (Defrenne împotriva Sabena, cauza 43/75, Rec. p. 455), prin aplicarea principiului general al securității juridice, inerent ordinii

juridice comunitare și ținând seama de inconvenientele grave pe care hotărârea sa le poate produce pentru trecut în relațiile juridice stabilite cu bună credință, Curtea nu poate decât cu titlu excepțional să fie determinată să limiteze posibilitatea oricărei părți interesate de a invoca dispoziția astfel interpretată pentru a pune în discuție aceste relații juridice.

13 Cu toate acestea, nu se poate admite o astfel de limitare, conform jurisprudenței constante a Curții, decât în hotărârea propriu-zisă care dispune cu privire la interpretarea solicitată. Cerința fundamentală a aplicării uniforme și generale a dreptului comunitar implică faptul că este exclusiv de competența Curții să hotărască limitările în timp care se aplică interpretării pe care o realizează.

14 În conformitate cu ordonanța de trimitere, Curtea trebuie să se pronunțe în acest context cu privire la întrebarea dacă domeniul de aplicare a interpretării date articolului 7 din Tratatul CEE în hotărârea din 13 februarie 1985, citată anterior, se aplică și perioadei anterioare acestei hotărâri. Întrucât Curtea nu a limitat sfera de aplicare în timp a hotărârii din 13 februarie 1985 pronunțate în cauza citată, o astfel de limitare nu poate interveni în prezenta hotărâre.

15 Prin urmare, este necesar să se răspundă la prima întrebare că sfera de aplicare a interpretării date de către Curte articolului 7 din Tratatul CEE în hotărârea din 13 februarie 1985, citată anterior, nu se limitează la cererile de admitere la cursurile de învățământ profesional formulate ulterior datei pronunțării hotărârii și se aplică și perioadei anterioare acestei date.

Cu privire la a doua întrebare

16 Prin cea de-a doua întrebare, instanța națională dorește să afle în esență dacă dreptul comunitar exclude aplicarea, în cazul elevilor și studenților din alte state membre, care au plătit o taxă de înscriere suplimentară nedatorată, a unei legi naționale care îi privează de dreptul de a obține rambursarea taxei, în cazul în care aceștia nu au introdus în justiție, anterior datei pronunțării hotărârii din 13 februarie 1985 citată anterior, o acțiune în rambursare.

17 În această privință, este necesar să se sublinieze că dreptul de a obține rambursarea sumelor percepute de către un stat membru cu încălcarea normelor dreptului comunitar este consecința și completarea drepturilor conferite justițiabililor prin dispozițiile comunitare, astfel cum au fost acestea interpretate de către Curte.

18 Deși este adevărat că rambursarea nu poate fi făcută decât în cadrul unor condiții de fond și de formă stabilite de diferitele legislații naționale în vigoare, este la fel de adevărat, astfel cum rezultă din jurisprudența constantă a Curții (a se vedea, în special, hotărârea din 9 noiembrie 1983, San Giorgio, cauza 199/82, Rec. p. 3595), că aceste condiții nu pot fi mai puțin favorabile decât cele referitoare la reclamații interne asemănătoare și nici nu pot fi redactate astfel încât să facă practic imposibilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică comunitară.

19 Întrucât o dispoziție legislativă precum cea în discuție în cauza din acțiunea principală, care limitează rambursarea numai la cazul reclamanților care au introdus o acțiune în rambursarea taxelor anterior datei pronunțării hotărârii din 13 februarie 1985, citată anterior, privează pur și simplu persoanele care nu îndeplinesc această condiție de dreptul de a obține rambursarea sumelor plătite în mod necuvenit, o astfel de dispoziție face imposibilă exercitarea drepturilor conferite de articolul 7 din Tratatul CEE.

20 Prin urmare, instanța națională, care are obligația de a aplica în totalitate dreptul comunitar și de a proteja drepturile pe care acesta le conferă persoanelor de drept privat, nu trebuie să aplice o astfel de dispoziție din legea națională.

21 Prin urmare, este necesar să se răspundă la cea de-a doua întrebare că dreptul comunitar exclude aplicarea, în cazul elevilor și studenților din alte state membre care au plătit o taxă de înscriere suplimentară nedatorată, a unei legi naționale care îi privează de dreptul de a obține rambursarea acesteia, în cazul în care aceștia nu au introdus în justiție, anterior datei pronunțării hotărârii din 13 februarie 1985 citată anterior, o acțiune în rambursare.

Cu privire la cheltuielile de judecată

22 Cheltuielile efectuate de Regatul Belgiei, de Regatul Unit și de Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile în acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările adresate de președintele Tribunal de première instance din Liège prin ordonanța din 9 octombrie 1985, hotărăște:

1) Sfera de aplicare a interpretării date de către Curte articolului 7 din Tratatul CEE în hotărârea din 13 februarie 1985 (Gravier, cauza 293/83, Rec. p. 606) nu se limitează la cererile de admitere la cursurile de învățământ profesional formulate ulterior datei pronunțării hotărârii respective și se aplică, de asemenea, perioadei anterioare acestei date.

2) Dreptul comunitar exclude aplicarea, în cazul elevilor și studenților din alte state membre care au plătit o taxă de înscriere suplimentară nedatorată, a unei legi naționale care îi privează de dreptul de a obține rambursarea acesteia în cazul în care nu au introdus în justiție, anterior datei pronunțării hotărârii din 13 februarie 1985 citată anterior, o acțiune în rambursare.

Mackenzie	Stuart	Bosco	Due	Moitinho de Almeida
Rodríguez Iglesias	Koopmans	Everling	Bahlmann	Galmot
Kakouris	Joliet	O'Higgins		Schockweiler

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 2 februarie 1988.

Grefier

Președinte

P. Heim

A. J. Mackenzie Stuart